

Peter Mišúr

NOVÁ MÉDIA, a sociální sítě

MANUÁL

I | R
D | S

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

**MS
MT**
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Peter Mišúr

NOVÁ MÉDIA, a sociální sítě

---

manuál pro studenty k projektu IRDS

Výukový blok č. 2

INFORMACE
PRO ROZVOJ DEMOKRATICKÉ
SPOLEČNOSTI

2020

Obsah

Úvod	5
1. Čtení médií a v médiích	
1.1 Kritéria pro rozdělení médií	7
A) Technologické prostředí	7
B) Teritoriální zaměření.....	8
C) Periodicita	8
D) Obsah.....	9
1.2 Vlastnictví jako základní kritérium pro rozdělení médií	9
1.3 Veřejnoprávní média	12
1.4 Soukromoprávní média	14
1.5 Založení, činnost a kontrola médií	16
2. Právo a systém práva v ČR	
2.1 Prameny práva	18
2.2 Právní informace a právní povaha informací	21
2.3 Typologie právních informací	23
3. Prostředky mediální manipulace	
3.1 Manipulace – pojem a obsah	24
3.2 Mediální manipulace	24
3.3 Struktura odhalování manipulace	24
4. Mediální manipulace a její odhalování	
4.1 Způsob odhalování manipulace – metoda otázek a odpovědí	26
4.2 Manipulativní postupy	30
5. Závěr anebo svobodně myslet a konat	
Doporučené zdroje	32

Úvod

S jistou mírou nadsázky by se nechalo říct, že sledování mainstreamových médií kvůli rozšíření obzorů je poslední zoufalý pokus, jak se dozvědět, co je nového. Člověk si přitom vlastně ani neuvědomuje, že nehledá ani tak „nové“ informace, jako spíše potvrzení těch „starých“, které již tvoří jeho znalost o světě a životě. Nikoliv náhodou se proto většinová populace zaměřuje na sledování „svých“ médií a informačních kanálů. Právě v nich totiž nachází „svoje“ informace, jež jsou navíc nabízeny způsobem, kterému „rozumí“.

Bez porozumění podstaty médií, nejen v jejich informační složce, ale jako „subjektů práv“, jejich struktury, a zejména ekonomického základu a s ním spojených cílů, zůstane pro nás obsah mediálního sdělení „černou skřínkou“, od které nemáme „klíč“. Svět informací se nám pak stává světem „křivých zrcadel“, o nichž si naivně myslíme, že ukazují „pravdivý odraz“. Není tomu tak. Skrze média nahlížíme na vnější svět v podobě subjektivních a účelově vybraných informací a komentářů, ať už jde o záměr úmyslný či neúmyslný, přiznaný či nepřiznaný. Až porozumění světu médií nám přinese „otevření oken“ v temné komoře, skrze které můžeme spatřit různé, nejčastěji protichůdné vztahy a záměry těch, o kterých jsou, založené na informacích či slovech, které se jako informace tváří.

Zvláštní význam z celého spektra mediálních sdělení mají informace v jejich právní podstatě. Nejde přitom pouze o sdělení k vývoji legislativy, o rozhodnutí soudu nebo účincích toho kterého právního předpisu. O právo a právní vztahy jde takřka vždy a ve všech případech, jelikož žijeme ve společnosti „ovládané“ právem. Právní základ má naprostá většina sdělení o událostech, které se v médiích objevují, aniž se přitom přímo odvolávají na konkrétní právní předpisy. Na jejich pozadí totiž není nic jiného než nějaký důsledek právního vztahu, který má základ ve výkladu či aplikaci konkrétní právní normy. Připomeňme třeba oznámení o platební neschopnosti (insolvenční zákon), korupci (trestní zákoník), ceny elektřiny (vyhláška Energetického regulačního úřadu), maturitní zkoušky (školský zákon) či třeba letní čas (nařízení vlády

o letním čase) kouření v restauracích (zákon o zákazu kouření) nebo volby o Evropského parlamentu (zákon o volbách do Evropského parlamentu).

Nikoliv náhodou by se proto zvláštní pozornost ve vzdělávání měla soustředit právě na právo a právní informace. Jsou totiž klíčem nejen k porozumění právních vztahů, ale v konečném důsledku podstaty státního organismu a života společnosti, v níž žijeme. Jejich pochopení lze připodobit znalosti dopravních značek, která nám umožní bezpečnou jízdu na silnici, a bez níž nám naopak dřív nebo později hrozí havárie. V případě neznalosti práva lze dopravní kolizi snadno svést na „protijedoucí auto“ či „dopravní značení“, byť nás před „karambolem“ neochrání. V životě však mohou mít důsledky neznalosti mnohem hlubší a těžší důsledky.

Z uvedených úvah vycházejí rovněž tato skripta, určená pro středoškolskou mládež, která se již v rámci výuky „dotkla“ mnoha otázek v předmětech jako sociologie, politologie, historie, nebo společenskovědní základ, čímž nemohla minout úhel právního pohledu. Náš text se snaží onen úhel pohledu nastavit trochu jinak – z pohledu mediální praxe v jejích právních konotacích. Z pohledu médií a jejich „neviditelného“ působení se obeznámíme se systémem právních souvislostí, který je v pozadí informačních sdělení.

V úvodní části nahlédneme do vnitřní podstaty médií tak, abychom je rozeznali skrze základní východisko jejich působení. Metodou „kritického přemýšlení“ nebo-li „pochybností“ stavíme otázku jako „čtení médií“ v jejich celku, abychom našli kritérium pro hodnotové posouzení mediálních informací. Na této logické „ose“ je založen výklad pro „obnažení“ práva v mediálních informacích. Nikoliv toliko informací o legislativě a právních předpisech, ale o právních souvislostech informačních sdělení jako takových. Právě tento pohled nám umožní kriticky nahlížet na média a konečně jejich širší souvislosti. Závěrem se pak na příkladu zaměříme na vybrané otázky, které nám poskytnou „stručný návod“ k čtení médií a konečně i „demaskování“ mediální manipulace.

Ve výsledku by skripta měla kriticky přemýšlejícímu mladému čtenáři otevřít nový pohled na televizi, kterou občas sleduje, tištěná periodika, která se mu dostávají do rukou, a zvláště pak na online elektronická média, které takřka nepřetržitě neviditelné ovlivňují jeho myšlení a hodnocení. Ve světě „křivých zrcadel“ pak bude možné spatřit to, co za sdělením skutečně je, nikoliv co se jen „tváří“, že nějak je, či dokonce ani vůbec „není“, byť o sobě tvrdí pravý opak. Čtení skript, a hlavně přemýšlení by takto mělo doplnit učivo, které je **základem pro další vzdělávání příštích maturantů, kteří touží nejen po znalostech, ale po vědění.**

Čtení médií a v médiích

Rozhodující podíl informací o veřejném prostoru, zejména pak o společnosti, politice a kultuře získáváme z médií. Je proto nezbytné mediálním informacím správně porozumět, tedy umět je kriticky hodnotit a následně prakticky využívat. Tento cíl můžeme dosáhnout nejen **analýzou samotných informací**, ale současně **zdrojů, odkud informace čerpáme** – tj. médií, které je přinášejí.

1.1 Kritéria pro rozdělení médií

Média jako zdroje našich informací o veřejném prostoru, se člení podle různých kritérií, které však obvykle směřují naši pozornost pouze k dílčímu pohledu na jejich strukturu. Nepřímo nám tak poskytují rovněž omezený obzor na podstatu informací, které nám média poskytují. Nemusí – a v naprosté většině ani nejde o záměr, ale o důsledek skutečnosti, že média samotná, jakož i jejich umístění ve struktuře státu a společnosti, přesahují obvyklé rámce chápání, co je ekonomická jednotka, co je sdělení, jaké jsou hranice šíření a jaký je vlastní účel konkrétní informace. Názorně tento zúžený pohled na strukturu médií obvykle vypadá následovně, dle stanovených převažujících společných prvků:

A) Technologické prostředí

- i. Televize (televizní vysílání)
- ii. Rozhlas (rozhlasové vysílání)
- iii. Tištěná média (periodika)
- iv. Internetová média (šířená pevnou sítí nebo vzduchem)
- v. Multimédia (kombinace různých technologií umožňující přístup k více médiích přes jeden technologický přístroj)

Zde je na místě připomenout, že i tato struktura má podrobnější členění, například televizní vysílání je možné šířit různými technologickými prostředky a programy poskytovat v různých „balíčcích“, což platí i pro rozhlasové vysílání. Rovněž tištěná média mají obvykle své „nesamostatné“ internetové podoby, čím přestávají být klasickými periodiky. Internetová média se rychle proměňují a vyrůstají ve svébytný sektor, který je schopen obsáhnout všechna dostupná média, což se projevilo v multimédiích. Uvedené členění tudíž při nejlepší vůli nemůže obsáhnout skutečný stav dnešního mediálního světa dle charakteristik, která tradičně charakterizují jednotlivá média.

B) Teritoriální zaměření

- i. Globální (celosvětová, např. CNN, BBC)
- ii. Kontinentální (multiregionální, např. NBC)
- iii. Celostátní (např. Česká televize)
- iv. Regionální (např. krajská média)
- v. Místní

Omezenost uvedeného členění je v tom, že vychází z tradičního šíření (technologických možností) médií, což prakticky „zrušil“ nástup internetu, resp. bezdrátového šíření mediálních informací. Každé „globální“ zaměření tak může být stejně tak „lokální“ či „místní“ – a naopak.

C) Periodicita

- i. On line (tzv. v rozsahu 24/7)
- ii. Denní
- iii. Týdenní, resp. čtrnáctidenní
- iv. Měsíční, resp. čtvrtletní a pololetní
- v. Roční
- vi. Nepravidelné

Stejně jako u předchozího členění, rovněž periodicita již není „pevným pojmem“, protože bezdrátovým šířením se prakticky každé médium stává „nepřetržitým“ z pohledu periodicity.

D) Obsah

Vědecké a odborné (akademické i komerční)
Zpravodajské (informační)
Společenské (otevřené pro neurčitého čtenáře)
Zájmové (tematicky zaměřené)

V návaznosti na uvedené obsahové třídění se pak média dále člení do různých **skupin a podskupin**, opět na základě účelu či zaměření, např. z pohledu: i) cílové skupiny (členěné dále dle věku či pohlaví), ii) doby čtení (na volný čas či výkon práce a studia), iii) podílu reklamy (čistě reklamní anebo s nějakým podílem reklamy), v) žánrového zaměření (zpravodajské nebo žánrové – publicistické), v) formy komunikace (přímá, nepřímá, střídavá) apod.

Uvedené členění není úplné, avšak již v této struktuře je zřejmé, že dle obsahu periodika se stává neurčitě v situacích, kdy je mediální sdělení nasměřováno na neurčitý příjemce. V takovém případě se jednotlivá obsahová zaměření „míchají“ a „odbornost“ lze najít rovněž u zpravodajského média, prvky zájmového periodika jsou rovněž v ženských časopisech apod.

Kritéria stanovená na základě vnějších charakteristik jsou nám schopna poskytnout různé „mapy médií“, které sice vždy odpoví na strukturu médií dle vybraného kritéria, avšak nemohou poskytnout plnohodnotnou odpověď na otázku: „Proč píší tak, jak píší?“ nebo „Proč v nich čteme to, co čteme?“ Neposkytují tak odpověď na míru „objektivity“ a tím „pravdivosti“ poskytovaných informací. Nikoliv toliko informací jako jednotlivých zpráv, ale informování o dění jako celku.

1.2 Vlastnictví jako základní kritérium pro rozdělení médií

Zásadně lze říct, že **pro „účel“ sdělované informace** (a tím i vlastního důvodu existence média) **není rozhodující, k čemu se médium hlásí** (obvykle k poskytování „pravdivých“, „objektivních“, „nezávislých“ a „svobodných“ informací). Podstatné je, jak jsou splněné **podmínky**, aby takto proklamovaný záměr (slib) také naplnilo. Jde o to, **kde a jaké jsou limity**, aby bylo možné informování označit přívlastky, k nimž se médium hlásí. Bez ohledu na to, že by to novináři, jako tvůrci sdělení chtěli a co jsou ochotni pro to udělat. Informací přitom médium nemusí přímo lhát, pouze neříká celou skuteč-

nost; novinář nemusí být přímo nucen k „neobjektivnímu“ sdělení, avšak „objektivita“ může být stanovena „subjektivně“; nemusí dojít k přímému ohrožení „závislosti“ při poskytování konkrétní informace, ale informace, která se ukáže jako „nevhodná“ pro vlastníka či jeho záměr se prostě nepublikuje. A konečně „svoboda“, která tak sladce zní, nebývá výsledkem ani tak vnějších tlaků, ale zejména a především „osobního založení“, vlastní schopnosti myslet a konat vskutku svobodně. Tedy pouze na základě svého hodnotového založení, které je shodné s ideály humánní společnosti. Bez ohledu na důsledky.

Pokud se pro médium (ať už televizi, rozhlas, tisk, či internetový portál) pokusíme hledat a najít taková kritérium, které nám bude schopné poskytnout „mediální mapu“ pro dnešní dobu, měli bychom opustit kritéria, které média strukturují podle vnějších hledisek. Musíme se tak přiblížit „propojení“ všech kritérií najednou, což znamená odvíjet svoji analýzu spíše od materiální podstaty médií, tj. účelu, **pro který vznikly či byly založené a současně cílů, které skutečně (tj. svým založením) sledují.**

Klíč k odpovědi na základní otázku „kritéria pro rozdělení“ médií se nachází v jejich „rodném listě“. Poskytuje nám ho „podřazení“ příslušného média k vlastnictví. Forma vlastnictví je rovněž (či především) právní východisko, které se neoddělitelně spojené také s účelem média a tím i jeho cíli. Zjednodušeně řečeno, poučení základy vlastnických vztahů říkáme: **„Kdo platí, ten také rozhoduje!“** Nebo-li jinými slovy: **„Názorová svoboda a nezávislost v médiích je přímo úměrná vlastnické podstatě média!“**

Pokud mluvíme o vlivu vlastnictví, nemusí jít, a fakticky ani nejde o rozhodování o každé jedné informaci. Rozhodování začíná účelem, pro který je médium zakládáno (vlastněné), po němž následuje rozhodnutí o **personálním vedení média, struktuře řízení a kompetencích** a konečně pak o **personálním obsazení**. Až poté – fakticky někde „na konci“ – se „zjeví“ čtenáři, posluchači či divákovi vlastní styl, způsob a obsah informování média, který je výsledkem součtu všech uvedených rozhodnutí. Médium pak na základě toho veřejnosti nabízí svůj „produkt“. Nezbytně doplněn přívlastky „objektivní“, „pravdivý“, „spolehlivý“.

Sečteno a podtrženo: **Médium, resp. informace, které médium poskytuje, mají ve své podstatě povahu zboží, které se nabízí na (mediálním) trhu společně s dalšími informacemi za účelem „prodeje“.** Byť jde svými vlastnostmi o zboží specifické povahy a prodávané za „zvláštním“ účelem. Proto

také – **nikoliv hodnota informace, ale nabídka a poptávka určuje hodnotu zprávy, která se nabízí na trhu** (informací). Obecně přitom platí, že základní hodnotou **informace (tj. média jako prodejce) je** – stejně jako u každého jiného prodeje zboží – důvěra v **kvalitu informace**. Kvalita informace je pak hodnotitelná posouzením míry její „objektivity“ (nebo-li „pravdivosti“), „nezávislosti“ (nebo-li jejího podložení hodnotovými kritérii), a „aktuálnosti“ (nebo-li kritériem „času“).

K proniknutí do podstaty takto strukturovaných médií musíme vycházet z právního základu konkrétního média, ať už mluvíme o televizi, rozhlase, tisku či internetu. Jinými slovy – pokud hledáme podstatu „mediální mapy“, najdeme ji – v **právu, resp. v právních (vlastnických) vztazích**, které médium ovládají.

Z pohledu práva rozdělujeme v podmínkách České republiky média na dva základní druhy:

- **média veřejnoprávní**, nebo-li média veřejné služby, a
- **média soukromoprávní**, tedy média založená a vlastněná subjektem soukromého práva (podnikajícího nebo nepodnikajícího, založeného za účelem veřejné prospěšnosti).

Základní rozdíl mezi těmito dvěma druhy médií je v zakladatelském oprávnění k působení jako médium, tj. právním statusu média, které stanoví právní formu média. Z ní se pak odvíjí řídicí a kontrolní strukturu, zdroje financování, a konečně informační výstupy média. Ve svém komplexu všechny tyto prvky sledují účel **vzniku či založení média**, a z něho vyplývající kvalitu sdělovaných informací.

Pro úplnost je nutno dodat, že **veřejnoprávní média**, jak je známe v České republice, nejsou univerzálním modelem pro vnější svět. Jejich existence vychází z tradice a přímo vyplývá z povahy a šíře státní regulace. Čím liberálnější pojatý stát, tím menší potřebu a fakticky i podmínky pro svoji existenci mají média veřejnoprávní, a naopak – mnohem více jsou rozšířená média soukromoprávní.

1.3 Veřejnoprávní média

V České republice působí **jako samostatné právní entity tři média veřejné služby**, jejichž vznik, působení a kontrolní mechanismy stanoví zákon:

- Česká televize,
- Český rozhlas,
- Česká tisková kancelář.

Začátky českých médií veřejné služby lze dohledat již v počátcích Československé republiky (v případě České tiskové kanceláře je její vznik datován dokonce stejně se vznikem státu – tj. 28. října 2018, pravidelné vysílání Českého rozhlasu bylo zahájeno 18. května 1923), resp. od vzniku technologických podmínek pro vysílání (Česká televize začala vysílat v roce 1953).

K uvedeným tradičním a nejrozšířenějším médiím veřejné služby lze na základě zvláštních charakteristik přiřadit soustavu **periodických a neperiodických médií** (tištěných i elektronických), které připravují (vydávají) v rámci své působnosti jednotlivé orgány státní moci, resp. státní správa, samospráva, a také justice a konečně i český zákonodárce. Celkem mluvíme o stovkách periodických publikací a internetových stránek a dalších neperiodických publikacích a informačních zdrojích (databázích a rejstřících), jejichž původ a obsah má **veřejnoprávní povahu (veřejnoprávní média)** a ve svém účinku plní veřejnoprávní funkce. Na rozdíl od médií veřejné služby jejich vydávání **není stanovené zákonem**, ale správním **rozhodnutím**, resp. rozhodnutím orgánu veřejné moci (s výjimkou vydávání Sbírkou zákonů a Sbírkou mezinárodních smluv, které stanovuje zákon).

Struktura těchto (dalších) veřejnoprávních médií má z povahy věci jiná kritéria pro jejich vznik, účel, a fungování. Tato lze charakterizovat následovně:

- a) Základním východiskem vydávání (působení) veřejnoprávních médií je skutečnost, že jsou vydávány na základě **správního rozhodnutí** příslušného správního úřadu či orgánu veřejné moci.
- b) Základním či jedním z účelů jejich působení je **plnění funkcí veřejné správy**, nikoliv prodej a zisk.
- c) Náklady na činnost a distribuci informací veřejnoprávních médií pocházejí **z veřejných rozpočtů**, kam také plynou případné příjmy z pro-

deje. (Na rozdíl od médií veřejné služby, kdy Česká televize a Český rozhlas jsou financované z koncesionářských poplatků a samostatné podnikatelské činnosti a Česká tisková kancelář je financovaná z prodeje informací).

- d) Obsah informování, organizační strukturu a kvalitu veřejnoprávního působení médií **stanoví, resp. schvaluje a kontroluje** příslušný **orgán veřejné správy (moci)**, který médium zřídil či založil a rozhodl také o jeho personálním obsazení.
- e) Veřejnoprávní médium ve svém komplexu působí jako **služba veřejnosti** a vystupuje jako **součást působení veřejné moci** (vůči které se nevymezuje).

Základní kritérium pro strukturu veřejnoprávních médií (mimo tří médií veřejné služby, tj. České televize, Českého rozhlasu a České tiskové kanceláře) se nachází v jejich významu pro veřejnou sféru, pro plnění funkcí státu stát a jeho jednotlivých složek. Na základě toho můžeme média veřejné služby rozdělit následovně:

- a) **úřední periodika**
(Sbírka zákonů, Sbírka mezinárodních smluv, Úřední věstníky ústředních správních úřadů, Cenové věstníky)
- b) **periodické zprávy a přehledy ústředních správních úřadů**
(výroční zprávy, pravidelné zprávy a přehledy rozhodnutí apod.)
- c) **periodické zprávy ústavních orgánů moci**
(Zprávy ČNB, Výroční zprávy a zprávy o činnosti NKÚ, Zprávy NSZ)
- d) **periodika a pravidelné zprávy bezpečnostních složek státu**
(Policie ČR, Armáda ČR, zpravodajské služby)
- e) **sbírky rozhodnutí nejvyšších orgánů soudní moci**
(Sbírka nálezů ÚS, Sbírka rozhodnutí NS, Sbírka rozhodnutí NSS),
- f) **odborná periodika vydávaná z rozhodnutí orgánu veřejné správy**
(odborné časopisy, pravidelné zprávy o činnosti apod.)
- g) **informační a propagační periodika vydávaná orgány veřejné správy a soudů**
(informační bulletiny, časopisy a zpravodaje),
- h) **periodika komor, kterým byl zákonem svěřen výkon státní správy**
(Česká advokátní komora, Notářská komora ČR, Exekutorská

komora ČR, Česká lékařská komora, Česká lékárnická komora, Česká stomatologická komora, Česká komora architektů, České komora autorizovaných inženýrů a techniků ve výstavbě)

i) tištěná a elektronická periodika veřejných institucí

(univerzit a fakult veřejných vysokých škol, Akademie věd ČR, příspěvkových organizací ústředních správních úřadů apod.).

Pro činnost státu, a rovněž pro informovanost veřejnosti o činnosti státu a jeho jednotlivých orgánů a složek tvoří veřejnoprávní média **základní pramen informací**. Jejich sledování tak fakticky znamená příjem bazálních informací o činnosti státu.

Souhrnně lze počet veřejnoprávních médií počítat na tisíce titulů resp., internetových stránek a portálů. Veřejnoprávní mediální zdroje informací jsou svým účinkem schopny zasáhnout **celou českou populaci** a ovlivnit její chování. Na druhé straně je faktem, že povědomí o jejich existenci a působení je mnohem menší, než by se nechalo předpokládat na základě jejich významu a rozšíření. Předpokladem jejich znalosti je však širší znalost, zejména znalost fungování státu, činnost veřejné správy, resp. veřejné moci.

1.4 Soukromoprávní média

Všechna ostatní média, kromě médií veřejné služby, které upravuje zákon a veřejnoprávních médií, jsou z pohledu práva médii soukromoprávními. Znamená to, že jejich vlastníkem je **fyzická nebo právnická osoba soukromého práva** (podnikatel, obchodní korporace nebo nezisková organizace), která autonomně a autoritativně rozhoduje o jejich vzniku, organizaci, řízení, obsahové struktuře a konečně i zániku.

Základním právním předpisem, který umožňuje (nikoliv stanoví) možnost založit a distribuovat médium (televizi, rozhlas, tištěné médium, internetové periodikum apod.) je kodex soukromého práva (občanský zákoník a zákon o obchodních korporacích), případně zákon zakládající právo podnikat (živnostenský zákon), které doplňují v rámci konkrétní právní regulace předpisy veřejného práva, zvláště co se týče ustavení takového média (zákony vztahující se k elektronické komunikaci, přidělování licencí apod.).

Kromě toho pro osobu soukromého práva podnikající v mediální oblasti platí veřejnoprávní ústavní rámec, který se vztahuje již k vlastním zprávám, které by měly respektovat ústavní limity lidských práv a svobod, a dále pak

svobodu vyjádření a ochranu práv subjektů práva (ochranu osobních údajů apod.)

Struktura soukromoprávních médií je obdobná struktuře médií veřejné služby, avšak s jedním základním rozdílem – **základní účelem založení a působení soukromoprávního média je zisk**. Médium je totiž součástí podnikatelského záměru vydavatele – jeho vlastníka, a **základním účelem podnikání je přímo ze zákona právě zisk**. Jinými slovy – cílem médií soukromoprávní povahy není veřejný zájem, není pravdivost a objektivnost informací, ale ani kontrola veřejné moci, jak se obvykle prohlašuje („hlídací psi demokracie“), a už vůbec ne veřejný zájem. Bylo by to totiž v rozporu se samotným účelem jejich založení, jejich soukromoprávní podstatou. Nic na tom nemění skutečnost, že v jejich rámci existuje silná osobní angažovanost jednotlivých redaktorů odhalovat „kauzy“ ani vysoká míra aktuálnosti a třeba i vysoká úroveň žánrové kvality jednotlivých zpráv a pořadů. Jako celek totiž působí v právních vztazích, které jsou založené **jako podnikatelský projekt za účelem zisku**.

Pokud jde o strukturu médií soukromého práva, tak z logiky jejich účelu (zisk) a právní podstaty v rámci mediální sféry (podnikání) se jeví jako nejdůležitější kritérium jejich rozšíření, resp. míra „zásahu“ veřejnosti. Z tohoto pohledu k nejrozšířenějším médiím soukromoprávní povahy patří:

- a) **televize a distribuční sítě televizního obsahu**
(TV NOVA, TV Prima, TV Barrandov, UPC, O2),
- b) **periodická tištěná média a jejich elektronické verze**
(denní, týdenní, měsíční, čtvrtletní, zájmové, specializované, periodika osob soukromého práva),
- c) **síťová infrastruktura**
(internetové vyhledávače se zpravodajským obsahem),
- d) **rozhlasové stanice**
(celoplošné, regionální, místní),
- e) **sociální sítě**
(sociální média, komunikační nástroje).

Počtem se soukromoprávní média pohybují v rámci ČR řádově v tisících titulů a účinným zásahem zahrnují celou populaci. Soukromoprávní média mají však převahu nad vlivem médií veřejné služby, zejména pokud jde

o přitažlivost grafické úpravy a obecně srozumitelný obsah. Skutečnost, že tento obsah je podřízen zájmu o prodejnost titulu není pro příjemce zpráv z takového média rozhodující.

1.5 Založení, činnost a kontrola médií

Média veřejné služby (tj. Česká televize, Český rozhlas a česká tisková kancelář) jsou založena na základě zákona. Jejich právní forma má povahu veřejnoprávní právnické osoby. Vlastní „manažerská“ řídicí struktura média veřejné služby je obdobná právnickým osobám veřejného práva (tj. výkonná složka řízení, správní rada, jednotlivé stupně řízení a zaměstnanci), avšak doplněná o kontrolu svého informačního působení, které zajišťuje příslušná Rada média (České televize, Českého rozhlasu, České tiskové kanceláře) a tzv. velká rada, tj. Rada pro rozhlasové a televizní vysílání. Rady volí na základě návrhů vybraných organizací a skupin obyvatel a také politických stran Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR.

Rada média kontroluje rozpočet, resp. nakládání s veřejnými prostředky, plnění úkolů média a konečně „vyváženost“ zpravodajských a publicistických pořadů média. Rada nemá kompetenci přímo zasahovat do jednotlivých pořadů ani do jejich obsahu. Nemůže tedy zakazovat vysílání či určovat jeho obsah. Není tak orgánem „cenzury“. Kontrola plnění programových cílů média (včetně „vyváženosti“ obsahové části jeho programů) a také schvalování výroční zprávy média umožňuje Radě nepřímo kontrolovat média veřejné služby. Pokud v Radě převáží názor, že zpravodajské či publicistické pořady nejsou „vyvážené“, nebo neschválí výroční zprávu média, může hlasováním odvolat ředitele média, který představuje výkonnou složku média, a zvolit jinou osobu, která se zaváže plnit rozhodnutí Rady média.

Souhrnně lze tedy říct, že stát, reprezentován Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR, jako jeho kontrolním orgánem, poskytuje médiích veřejné služby prostor pro svobodné vyjadřování různých politických a ideologických názorů, jejichž omezení je dáno jednak právním řádem státu a dále pak kontrolní činností Rady, zvolené pro jednotlivá média. Absolutní svoboda vyjádření tak ve veřejnoprávních médiích nemůže existovat a neexistuje.

Pokud jde o založení **soukromoprávních médií**, z pohledu občanského zákoníku a českého práva (a jeho zásady „co není zákonem zakázáno, je

povoleno“) může bez jakýchkoliv omezení založit každá fyzická či právnická osoba, kdykoliv se pro to rozhodne. Fakticky tak může bez právních omezení vzniknout každý den třeba i stovka dalších médií, většinou bez dodatečných povolení. Přidělením čili zákonem stanovenému povolovacímu režimu, podléhají pouze televizní a rozhlasové vysílání, a to na základě přidělení kmitočtu správním úřadem (Českým telekomunikačním úřadem).

Soukromoprávní média **nepodléhají žádným přímým veřejným kontrolám** a jejich obsah je určován a řídí se jediným cílem – a tím je účel založení takového média, tj. zisk.

Účel založení soukromoprávního média je soukromoprávním médiem prezentován jako zájem po „objektivním“ a „pravdivém“ informování a „nezávislé“ kontrole veřejné moci. Zásadně se proto prezentuje jako „svobodné“ médium, protože jeho obsah neurčuje ani přímo neovlivňuje žádný orgán státní moci. „Skrýto mezi řádky“ zůstává, že účel soukromoprávního média nestanoví takto veřejnosti prezentovaný „cíl“, ale účel samotné právnické osoby, která takovéto médium založila, příp. koupila.

Z pohledu vlastnictví je majitelem soukromoprávního média většinou obchodní korporace, jejíž založení a podmínky podnikání přímo stanoví zákon. Pokud jde o podnikání, jeho účelem je vždy **dosažení zisku**. Nikoliv „informování“, natož „objektivní“ či „nezávislé“ a „pravdivé“ informování. Informace je pouze prostředkem hlubšího a podstatného účelu média. Jeho účelem je vždy zisk. Pokles zisku vede majitele k úpravě programu, resp. obsahu, změnách ve vedení média a konečně i k jeho zastavení či proměně. Samotná objektivita či vyváženost zpravodajství a publicistika přitom nehraje žádnou roli.

Zisk je měřitelný finančním objemem reklamy, které médium získá jak od podnikatelské sféry, tak i od státu (například jako vyhlášení veřejné zakázky, inzerci na prodej zbytného majetku apod.). Reklama je jediným zdrojem příjmů soukromoprávního média. Její dostatek může vést k rozšíření programové či distribuční nabídky média, zvýšení příjmů zaměstnanců média. Rozhodně však není přímá úměra mezi příjmy z reklamy a objektivitou zpravodajství. Naopak, nedostatek reklamy vždy vede k omezení činnosti média (snížení programové nabídky či omezení periodicity), snížení příjmů zaměstnanců a konečně až v zastavení média.

2.

Právo a systém práva v ČR

Pojem práva nemá jednotně uznanou a respektovanou definici. Při výkladu pojmu „právo“ se proto lze v právní teorii setkat s **různými interpretacemi**, s ohledem na různé aspekty práva jako **normativního systému**. Pro potřeby základního výkladu právních informací v médiích můžeme právo charakterizovat jako normativní systém, jehož základním účelem je **zajišťovat uspořádání společnosti za účelem ochrany práv osob** (jednotlivců i skupin), **právních entit** (právnických osob soukromého i veřejného práva), a také **ochrany přírody** (živé i neživé), **krajiny** jako územního celku a **kulturního dědictví lidstva**.

Pokud tedy mluvíme o právu, mluvíme v podstatě o vztazích, které mají právní (normativní) povahu. Jakákoliv zjednodušení práva, resp. právních vztahů (například pojmu „svoboda“, „demokracie“ či „právní stát“) pak svědčí spíše o nositelích či autorech takového zjednodušení, nikoliv o tom, co říkájí čili o věci samé. Nicméně, právě takováto „účelová nakládání“ s pojmem „právo“ a vztahy, které mají právní povahu, bývají obvykle záměrem „manipulovat“ člověkem či veřejným míněním. Nikoliv náhodou je proto právě „právo“ ústředním bodem politických kampaní.

2.1 Prameny práva

Základním pramenem práva v České republice je normativní text, tj. **právní norma**, vyjádřená ve formě **právního předpisu**. Základní právní normou je zákon, avšak český právní řád je tvořen celou soustavou právních předpisů, jejichž pojmenování, právní účinky, kompetence pro jejich vydávání a způsob publicity jsou rovněž stanoveny právními předpisy. Nejvyšší právní sílu v soustavě právních norem má Ústava České republiky (včetně Listiny Základních práv a svobod), ústavní zákony a také ratifikované a vyhlášené **mezinárodní smlouvy** o lidských právech a základních svobodách (čili také část práva mezinárodního). Právní vztahy osob vyjadřují **zákony** (včetně zákoníků, tj. kodexů práva), a dále pak tzv. podzákoné normy (např. **nařízení a vyhlášky**), které na základě zákona může vydávat moc výkonná prostřednictvím správních úřadů a veřejnoprávních korporací (kraje a obce). Zvláštní soustavu

tvoří **technické předpisy**, které se vztahují na specializované oblasti právních vztahů v rámci výroby, obchodu a služeb.

Zvláště je nutno zdůraznit, že součástí českého právního řádu jsou ratifikované a vyhlášené **mezinárodní smlouvy**, k nimž Česká republika přistoupila podle článku 10 Ústavy, což znamená, že jsou ve výkladu a aplikaci nadřazené českému právu.

Přistoupením České republiky k Evropské unii se součástí českého právního řádu stalo rovněž **právo Evropské unie (EU)**, tj. právní předpisy EU. Stejně jako u českého (vnitrostátního) práva, rovněž právní normy (předpisy) práva EU tvoří ucelený právní systém. Strukturovaně se dělí na právo:

- i. primární**, které tvoří i) Smlouvy (nebo-li „zakládající smlouvy“) a ii) mezinárodní smlouvy (přijaté EU jménem členských států EU) a akty přijaté na jejich základě,
- ii. sekundární**, z nichž nejdůležitější (podle právní síly) tvoří: i) nařízení, ii) směrnice a iii) rozhodnutí,
- iii. doplňující právní předpisy**, které tvoří: i) dohody mezi členskými státy, ii) rozhodnutí představitelů vlád členských států a iii) další právní akty.

Kromě toho tvoří právo EU, které se aplikuje v členských státech EU (včetně ČR), ještě **judikatura, tj. rozhodnutí Soudního dvora (EU) a Tribunálu**, které mají formu: i) rozsudku Soudního dvora (Tribunálu), ii) Stanoviska generálního advokáta a iii) Usnesení Soudního dvora (Tribunálu).

Ze soustavy práva EU (tj. právních předpisů a judikatury) je bezprostředně závazná a přímo použitelná právo primární (tj. Smlouvy a mezinárodní smlouvy), a z práva sekundárního nařízení (včetně prováděcích) a rozhodnutí (včetně prováděcích). Doplňující právní předpisy zavazují smluvní strany, tj. státy. Směrnice (včetně prováděcích) má povinnost členský stát EU transponovat implementovat do svého vnitrostátního práva (tj. do zákonů, podzákoných norem a technických předpisů). Judikatura Soudního dvora je závazná ve smyslu rozhodnutí soudu v dané věci, přičemž členský stát EU je povinen rozhodnutí uvést do praxe.

Pro zajímavost lze doplnit, že jen v roce 2018 bylo ve Sbírce zákonů, která je základním pramenem pro znalost českých právních předpisů, vyhlášeno celkem 338 právních předpisů, což není zdaleka nejvíc za jeden rok. V roce 2017 jich bylo 479 a v roce 2004 dokonce 709. Když bereme v potaz pouze období od roku 1990, tak ani v jednom roce neklesl počet vyhlášených právních předpisů pod 300, avšak většinou dosahoval počtu 400 a víc. Za posledních 30 let tak bylo ve Sbírce zákonů vyhlášeno víc než 15 tisíc nových právních předpisů, a od roku 1945 to je dokonce 26 942 nových právních předpisů (bez technických norem).

K českým právním předpisům (dle jejich legislativního původu) musíme připočítat ještě ratifikované a ve Sbírce mezinárodních smluv vyhlášené mezinárodní smlouvy, kterých bylo loni vyhlášeno celkem 55, ale od roku 2000, od kdy začala vycházet Sbírkka mezinárodních smluv jich bylo vyhlášeno celkem 2 047.

Jelikož součástí českého právního řádu je od roku 2004 také právo EU, tak k těmto „číslům“ musíme připočítat ještě evropské právní předpisy. Pouze v roce 2018 bylo v Úředním věstníku, který je základním pramenem práva EU, vyhlášeno 35 legislativních aktů (nařízení, směrnic a rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady) přijatých řádným legislativním postupem, 330 ostatních legislativních aktů (nařízení, směrnic a rozhodnutí Rady), a konečně 1 490 nelegislativních aktů (tj. nařízení, směrnic a rozhodnutí v přenesené pravomoci, prováděcí akty a tzv. další akty – přijaté pouze Evropskou komisí), přijatých rozhodnutím příslušného orgánu EU bez řádného legislativního projednávání v Evropském parlamentu. Celkově se tak dostáváme v počtu 1 855 nových právních aktů EU pouze za rok 2018. K je třeba připočítat ještě 4 331 rozhodnutí Soudního dvora EU.

Český právní řád je tak strukturálně poměrně složitým a co do rozsahu a množství právních předpisů vnitřně nesourodým a početně velmi robustním systémem, který se fakticky denně proměňuje a narůstá. Prakticky se sto-procentní jistotou lze tvrdit, že **dnes již nikdo není schopen přesně říct, kolik platných a účinných právních předpisů zahrnuje český právní řád.** Nikoliv překvapivě se pak v médiích opakuje – a to již desítky let – že trpíme „hypertrofií práva“ a že právo a právní řád již vlastně nikdo nezná a ani

nemůže poznat, a to včetně samotných právníků. Tento stav je jedním ze zdrojů právního nihilismu a nedůvěry ve stát.

*Stav „hypertrofie“ a „neznalosti“ práva je základním východiskem pro zneužití práva, a to jak záměrného a účelového, tak neúmyslného. Jediná cesta obrany a ochrany před „manipulací právem“ je **seznámení se s právem jako normativním systémem na půdorysu právního státu**. Tato znalost, založená školním vzděláním, by měla být následně v dalších letech celoživotně doplňována a obnovována, aby se z „poznání“ proměnila ve „vědění“. **Nikoliv kvůli právu jako normativnímu systému, ale pro život sám v jeho kráse svobodného rozhodování na základě znalostí. Protože bez znalostí není svobody rozhodnutí**. Pokud bychom pro znalost právního prostředí našli příměr v jízdě po silnici, tak by nám tato znalost měla být stejně přirozená, jako znalost dopravních předpisů, když jako řidiči sedáme do auta.*

Uvedený cíl není samoúčelný, ale je výsledkem naší potřeby žít v **právní státě**. Právní stát, který sice stejně jako právo nemá univerzálně přijímanou definici, avšak všechny jeho interpretace se shodují v **jeho tří základních znacích**:

- i. **zákonnost** (každý je povinen dodržovat právo, včetně státu),
- ii. **právní jistota** (každý občan má možnost a právo seznámit se s právem),
- iii. **přiměřenost práva** (nepřijatelnost nadužívání práva za hranici ústavně zakotvených práv a svobod).

2.2 Právní informace a právní povaha informací

Základním pramenem práva při zpracování mediálních informací je normativní text čili právní předpis. Neznalost práva či nesprávná interpretace právního předpisu (obvykle verbálně zjednodušená či významově posunutá) nutně vede k zavádějící až manipulativní mediální informaci. Neznalost práva na straně příjematele manipulativních informací vede k právně závadnému myšlenkovému posouzení a konečně i jednání v praxi.

Základním východiskem při přijímání mediálních informací by mělo být, že zpravodajské a publicistické informace v médiích mají **ve své většině právní souvislosti**, byť jejich povaha má nejčastěji na první pohled mimo-právní obsah.

Za právní informaci se obvykle považuje informace, která se bezprostředně vztahuje k legislativě, tedy k zákonodárné činnosti parlamentu, vlády a vydávání a judičiální interpretaci práva. Právní povahu mají však rovněž další informace, při nichž se obvykle neuvádí právní předpis, byť jsou bezprostředně výsledkem **aplikace práva**, resp. konkrétního právního předpisu. Jako příklad lze typicky připomenout informace o termínu a podmínkách podání daňového přiznání (jelikož jejím obsahem je plnění zákonné povinnosti stanovené zákonem o daních z příjmů), volbách do Evropského parlamentu (které stanoví zákon o volbách do Evropského parlamentu), cenách za roaming v mobilních sítích (které reguluje přímo aplikovatelné nařízení EU), nebo podmínky zveřejnění osobních údajů (které upravuje obecné nařízení EU o ochraně osobních údajů a také český zákon, který adaptuje český právní řád na nařízení EU). Zvláštním a poměrně komplikovaným příkladem je pak mediální zpráva o pobytu cizinců na území státu, jelikož odráží celou soustavu právních předpisů. Její právní základ je v ČR v právu azylu, garantováno především v čl. 43 Listiny základních práv a svobod, dále jej upravují české zákony (především zákon o azylu, zákon o pobytu cizinců na území ČR a zákon o dočasné ochraně cizinců), právo EU (v němž právo azylu garantuje především článek 18 Listiny základních práv EU, a dále zejména tzv. nařízení Dublin II a Dublin III, které jsou přímo aplikovatelné v ČR), ale také právo mezinárodní (zejména Úmluva o právním postavení uprchlíků a Protokol týkající se právního postavení uprchlíků, které ratifikovala také Česká republika). Je příznačné, že takřka žádná z informací o těchto otázkách neodkazuje na právní předpis (aby si čtenář, divák či posluchač) mohl informaci ověřit či rozšířit. Ve svých souvislostech je dokonce velká část informací přímo v rozporu s platnou a účinnou právní úpravou. Hodnotící soud příjemce takové informace, který není založen na osobní znalosti konkrétní právní úpravy, musí být nutně „pokřivený“ či v horším případě je zdrojem vyvolání cíleně takto manipulovaných emocí.

Mluvíme-li tedy o **právní povaze mediálních informací**, mluvíme o **většinovém obsahu** médií, které mají buď bezprostřední (přímou) souvislost s právem, anebo jejich obsah sice na právní předpis neodkazuje, ale je výsledkem aplikace práva, resp. vnitrostátního, mezinárodního nebo evropského normativního textu.

2.3 Typologie právních informací

Právní informace, které se bezprostředně vztahují k právu a právnímu řádu jsou jádrem samostatných právních rubrik v médiích. Informace, které mají právní povahu, avšak ke konkrétní právní úpravě, o níž informují, nijak neodkazují, jsou volně zařazené ve všech rubrikách. Na základě uvedeného lze publikace právních informací rozdělit do následujících základních okruhů:

a) právní informace

- informace o platných a účinných právních předpisech (tj. o mezinárodních smlouvách, právních předpisech EU, právních předpisech ČR a mezinárodních smlouvách),
- informace o soudních rozhodnutích (tj. o rozsudcích českých soudů, Soudního dvora EU, Evropského soudu pro lidská práva a mezinárodních soudů).
- legislativní informace (tj. informace o přípravě, projednávání a vyhlášení právních předpisů a mezinárodních smluv),

b) právní vztahy

- informace o trestních kauzách s právním pozadím (např. korupci při veřejných zakázkách, porušení autorských práv, zneužití informací v obchodním styku apod.),
- informace o aplikaci právních předpisů (např. o přeměnách společností, úpravě důchodů, maturitních zkouškách apod.)
- ekonomicko-právní informace (např. přijetí eura, zahraničních investicích, arbitrážní řízení apod.),
- informace ze společnosti (např. o rozvodu, partnerství osob stejného pohlaví, protestním shromáždění apod.)

Co do počtu převažují v médiích informace o právních vztazích, tedy které se týkají aplikace právních předpisů – ať už přímo nebo nepřímo. Obvykle se přitom neodvolávají na konkrétní právní předpis, což znemožňuje jejich plné a určité pochopení této souvislosti každému, kdo nemá právní povědomí či právnícké vzdělání.

3. Prostředky mediální manipulace

3.1 Manipulace – pojem a obsah

Pojem manipulace má původ ve vědeckém pojmosloví, konkrétně v sociologii a psychologii. Jeho definice se kumuluje do vlivu na osoby či osobu, který má za cíl ovlivnit jeho myšlení a chování ve prospěch osoby, která manipuluje. Manipulace je proto tak stará, jako organizovaná společnost, jako obec či stát. Rozhodně není plodem dvacátého století či vlivu médií.

3.2 Mediální manipulace

Mediální manipulace pak není nic jiného, než využívání technických prostředků umožňujících ovlivnění najednou více osob (médií), za účelem ovlivnění jejich psychiky a konání ve prospěch cíle manipulace. Nemusí přitom jít – a obvykle ani nejde – o cíle osoby, která médium vlastní. Její „cíle“ je zisk, který určuje předmět jeho podnikání. Rovněž tak nejde o cíle osob, které v médiích ve prospěch nějaké „manipulace“ vystupují (například ve prospěch nějakého politického cíle), jelikož jejich vliv na obsah sdělení není žádný. Jsou pouhým prostředkem pro manipulativní sdělení. Obsah mediální manipulace je tak vždy ukrytý a musí se hledat mimo sdělovanou informaci.

3.3 Struktura odhalování manipulace

Nejobvyklejším a nejrozšířenějším prostředkem k odhalování manipulace jsou postupy, které se souhrnně pojmenovávají jako kritické myšlení. Je to přirozené. Právě schopnost přemýšlení je totiž podstatou hledání podstaty a jeho posuzování. Kritické myšlení je tak spravedlivě jádrem odhalování manipulace.

Kritické myšlení lze nahlížet jako myšlenkové procesy, které zahrnují různé prvky:

- odhalování logických chyb v uvažování (neformální logika),
- logické postupy správného, tj. pravdivého uvažování (formální logika),

- metody dokazování v rámci společenských věd,
- noetika, tj. filozofické postupy poznávání,
- analytické metody argumentace.

Většinou jde o metody, které mají svůj základ v analýze myšlenkových procesů, které umožňují poznávat a odhalovat nejen manipulaci, ale obecně poznávat zkoumaný předmět či myšlenku. Jako takové jsou v různé míře prozkoumávány již od dob klasického období řecké civilizace čili přes 2 500 let.

4. Mediální manipulace a její odhalování

Pro prostředí mediální manipulace je oblast kritického myšlení jako analýzy sdělovaného obsahu jednou ze součástí kritického myšlení o médiích, kterým se však nevyčerpává. Vyplývá to ze skutečnosti, že jako „manipulátor“ nepůsobí obvykle fyzická osoba (byť jejím prostřednictvím k manipulaci dochází), ale „médiium“, mediální prostředek, který je obvykle osobou právnickou a jehož účelem, cílem sdělování není manipulace. Manipulace je pouze prostředkem k dosažení skutečného účel – zisku. V prostředí médií jde tak o manipulaci, která je „skrytá“, a to násobně. Z toho pak musí vyplývat rovněž metoda odhalování mediální manipulace.

S přihlédnutím k vnitřní strukturovanosti médií a podstatným rozdílnostem v jejich technických prostředcích působení, jakož i způsobech sdělování, nelze v několika větách či na několika stránkách popsat, natož kriticky posoudit způsoby manipulace. Lze však vhodnou metodou posoudit kritický přístup k prezentaci zpravodajských materiálů, které tvoří páteř mediálního sdělování. Na základě této metody lze tak přiměřeně rovněž v obecné rovině posuzovat manipulativní metody různých mediálních prostředků, použitých nástrojů a žánrů.

4.1 Způsob odhalování manipulace – metoda otázek a odpovědí

Nejvhodnějším východiskem pro odhalování metody manipulace se jeví kritické posouzení zpravodajství na základě metod, které určují jeho objektivitu. Konkrétně lze vycházet z otázek, na které by měl odpovědět zpravodajský materiál (krátká informace, zpráva, rozšířená zpráva, analýza). Jde o následující otázky:

Kdo...?

(odpovídá na otázku, kdo je nositelem sdělení, kdo je „hlavní osobou“)

Co...?

(odpovídá na otázku, co je hlavním sdělením mediální informace, co se stalo nebo-li o co jde)

Kde...?

(odpovídá na otázku, kde došlo k informaci, z jaké oblasti, regionu, města sdělení pochází, resp. je jí týká)

Kdy...?

(odpovídá na časový rozměr sdělení, kdy se událost stala, kdy bylo něco sděleno)

Jak...?

(odpovídá na otázku, jak se událost stala, co se v ní stalo)

Proč...?

(odpovídá na otázku, proč se tak stalo, jaké jsou důvody či příčiny události)

Pravdivé (tj. verifikovatelné a věrohodné) odpovědi na uvedené otázky jsou podmínkou pro objektivní zpravodajství – a tudíž jsou také nejlepším kritériem pro posouzení zpráv, které mají manipulativní povahu. V zásadě platí, že pokud na uvedené otázky není možné z mediální informace s určitostí odpovědět, nebo na některé z nich lze odpovědět pouze přibližně či neurčitě, jde o zprávu, která v sobě nese potenciál manipulace. Nemusí být nutně úmyslný. Nemusí být cílený právě na „jednoho konkrétního“ čtenáře, diváka či posluchače, anebo naopak na všechny. To není rozhodující. Rozhodující je, že takovýto typ informace, sdělení, zprávy, rozhovoru či reportáže má v sobě prvky manipulace a nelze jej vnímat jako sdělení vedené dobrým úmyslem informovat.

Obecně lze pak říct, že základem každé pochybnosti je poslední uvedená otázka – „Proč?“. V zásadě každá věta, každé slovo, každý vyvolaný pocit by měl být doprovázen otázkou „Proč?“. Toto slovo, tato otázka je nejen zdrojem pochybností, ale dalšího poznání. Na začátku všech historických objevů, počátek každého vynálezu, každá myšlenka, která hledala nepoznané, začínala vždy otázkou „Proč?“. Hledání odpovědí na tuto otázku vede „kruhem“ nikoliv k odpovědi, ale k nové otázce. Avšak na nové úrovni poznání. Tento postup je nejjistější cestou k obraně před manipulací. Mediální či jakoukoliv jinou. Odzbrojuje totiž víru v konečnou pravdu a nahrazuje ji úsilím o poznávání.

Na uvedeném příkladu lze měřit objektivitu (věrohodnost) sdělení, a to na základě položených otázek. Uvedené otázky zpráva odpovídá vyčerpávajícím způsobem, a to následně:

Příklad:

V roce 2022 chce stát zvýšit výdaje na vědu a výzkum na 38,2 mld.

Praha – Částka vyčleněná ve státním rozpočtu na vědu a výzkum má stoupnout v roce 2022 meziročně o 0,7 miliardy korun na 38,2 miliardy. Potvrdila to dnes vládní Rada pro výzkum, vývoj a inovace (RVVI). Pro roky 2020 a 2021 byl už dříve schválen rozpočet na vědu 37,5 miliardy, o 1,6 miliardy více než letos.

„Směřujeme ke klíčovému cíli, aby v roce 2025 byl podíl hrubého domácího produktu na financování vědy 2,5 procenta. Nejedná se jen o státní zdroje čili rozpočet, ale také o evropské a podnikatelské zdroje,“ řekl místopředseda RVVI a předseda představenstva Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR Karel Havlíček. Zdroje od podnikatelů by měly tvořit 60 až 70 procent z celkové částky na vědu.

Loni bylo na vědu, výzkum a inovace ve státním rozpočtu vyčleněno 33,8 miliardy korun. Vyčerpáno z toho bylo 33,4 miliardy, uvedl již dříve Havlíček. Pro letošní rok činí rozpočtové výdaje na vědu 35,9 miliardy.

V plánu pro letošní rok je rozvoj on-line služeb státních úřadů, aby s nimi bylo možno komunikovat přes internet, uvedl dnes vládní zmocněnec pro digitalizaci Vladimír Dzurilla. „Ve středu byl představen zákon, ve kterém chceme, aby občané měli právo na služby v digitální podobě,“ doplnil. Do roka od jeho přijetí by měl vzniknout seznam služeb, které stát poskytuje a bude je možné využívat digitálně. Do čtyř let by mělo vše fungovat na Portálu občana.

V rámci strategie Česká republika – země pro budoucnost se chce RVVI zaměřit na studentské start-upy. „Na vysokých i na středních školách vznikají různé nápady, které se pak promění na start-up, a ty pak na podnikání a projekt. Právě o těchto nápadech nemáme dostatečný přehled. Stát by měl být v tomto aktivnější,“ uvedl předseda RVVI a premiér Andrej Babiš (ANO).

Ve spolupráci s ministerstvem školství a ministerstvem průmyslu a obchodu by se měly zmapovat studentské projekty, aby je stát pomohl financovat. Dobré podmínky pro inovátory podle Babiše zajistí, aby projekty zůstaly v České republice a neprodávaly se do zahraničí.

Havlíček na tiskové konferenci RVVI také oznámil, že se dokončuje podoba školního předmětu Technika. Měl by splňovat požadavky na moderní technologie. „Příští týden mám závěrečné jednání s ministerstvem školství o tom, jakým způsobem ho dostat do režimu povinných předmětů,“ řekl. Z únorového setkání rady vyplynulo, že by studenti předmět měli jednu hodinu týdně, nebo dvě hodiny jednou za dva týdny.

České noviny, 29.03.2019 13:34

Pramen: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/v-roce-2022-chce-stat-zvysit-vydaje-na-vedu-a-vyzkum-na-38-2-mld-/1738892>

Kdo...?

(Rada pro výzkum, vývoj a inovace (RVVI), která je jednou z vládních rad, které jsou poradním orgánem české vlády; jde tedy o zdroj, který je verifikovatelný, dohledatelný, má svoji historii a jeho výstupy jsou věrohodným podkladem pro další analýzy)

Co...?

(zvýšení podílu ve státním rozpočtu na vědu a výzkum v roce 2022 meziročně o 0,7 miliardy korun na 38,2 miliardy; číslo je přesné a verifikovatelné v závěrech Rady)

Kde...?

(na tiskové konferenci RVVI také oznámil, že se dokončuje podoba školního předmětu Technika)

Kdy...?

(zpráva přesně uvádí, že RVVI se vyslovila „dnes“, resp. dne 29.03.2019 ve 13:34 hod, což vyplývá z odkazu na zdroj)

Jak...?

(prostřednictvím výdajů ze státního rozpočtu, který je schvalován jako zákona a k jehož plnění se zavazuje vláda Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR)

Proč...?

(na tuto otázku zpráva přímo neodpovídá; z citací ve zprávě lze dovodit, že k uvedenému navýšení dochází mj. z důvodu zájmu státu na rozšíření výuky technických předmětů)

4.2 Manipulativní postupy

Z celkem šesti otázek tak zpráva verifikovatelně a jednoznačně odpovídá na pět, přičemž částečnou odpověď na šestou otázku lze dovodit z dodatečných informací v mediálním sdělení – zprávě ČTK, které vlastní České noviny. Z tohoto pohledu lze zprávu vnímat jako objektivní a věrohodnou.

Pokud bychom chtěli v uvedené mediální zprávě hledat prvek manipulativnosti (domnělé či podprahové), tak bychom museli účelově překročit rámec sdělené informace a analyzovat ji ze širších souvislostí. V takovém případě bychom se mohli například ptát, zda:

- Jsou přidělené zdroje na VVI dostačující čili zda-li uvedené zvýšení lze vnímat jako úspěch (jak to naznačuje sdělení RVV) či spíše minimum potřebných prostředků?
- Jaký je dlouhodobý trend státní podpory VVI ze státního rozpočtu, s přihlédnutím na růst inflace, tedy zda jde o růst reálný (jak naznačuje zpráva), anebo o nominální?
- Lze považovat poměr státních a soukromých/evropských prostředků na VVI 1/4 vs. 3/4 za optimální, s ohledem na potřeby akademických institucí a veřejných vysokých škol?
- Jak souvisí s podporou VVI s poskytnutím zákonného práva na služby v digitální podobě pro občany státu čili nepatří tato oblast spíše do oblasti digitalizace státu, nikoliv podpory VVI?
- Jaký je účel stanovení povinného předmětu „Technika“ do škol? Má to znamenat například státní zájem na přednostní výuce technických předmětů, třeba na úkor přírodních věd, jazyků, matematiky či společenských věd? Jak se to odrazí v celkovém curiculu výuky, které je již dnes časově napjaté? Bylo to diskutováno na úrovni základních a středních škol?

Uvedené, ale i další možné otázky sami o sobě nezpochybňují jakoukoliv informaci ze zprávy. Současně však v rámci „kritického přemýšlení“ o širších souvislostech navozují další otázky, které by si na pozadí zprávy měl položit čtenář a hledat na ni odpovědi. Aby nepodlehli mediální manipulaci, jakkoliv ji nelze v samotné zprávě najít.

5. Závěr anebo svobodně myslet a konat

Odkrývání základních otázek a obnažování pochybností, nás nabádá, abychom hledali odpovědi. Vpravdě kritické myšlení se však ubírá jinou cestou. Kladení otázek směřuje k dalším otázkám, které nutí používat veškeré naše vědomosti a zkušenosti k pochopení společnosti a státu. Taková je cesta skutečně kritického myšlení. Tudy vede cesta od poznání k věděni. Protože přemýšlení nelze měřit, otázky nemají jednoznačné odpovědi.

„Neortodoxní“ přístup ve výsledku našeho snažení přináší nejen nové otázky, ale také hlubší pochybnosti. Pochybnosti a zpochybňování „pravd“, které se prohlašují za neotřesitelné, nás vede k samostatnému přemýšlení. Jako badatelé hledající „svatý grál“ se tak na své cestě ocitáme vlastně „sami“. Pouze se svým přesvědčením o správnosti našeho úsilí a poctivosti našich záměrů. Jedinou oporou nám je „mravní zákon“ v nás. Řeceno slovy Immanuela Kanta: *„Dvě věci naplňují mysl vždy novým a rostoucím obdivem a úctou, čím častěji se jimi zabývá: hvězdné nebe nade mnou a mravní zákon ve mně.“*

Současnost, v níž existují informace, které stárnou dřív, než došlo k jejich zveřejnění, kdy informace není zdrojem poznání o skutečnosti, ale jejím zamlžením, kdy čtenář již předem zpochybňuje zdroje a pravdivost informace, nelze mluvit o médiích jako zdrojích poznání. Naopak, člověk se „ztrácí“ v houšti sdělení a „pravd“, které se mu vnucují do pozornosti. Včetně informací, které se sami označují za dezinformační.

Nedostává se mu totiž onoho „mravního imperativu“, který (by) si každý měl nést z kruhu rodiny, a dále by měl být kultivován školou a zkoušen v praktickém životě. Nikoliv náhodou má silný základ vše, co se opírá o „víru“, která nepotřebuje dokazování, ale také o zjednodušené a současně přitažlivé ideologické „modely světa“, které vedou do „ráje spokojenosti“ a „šťěstí“. Cestou kritického poznávání je však poctivé a bolestné hledání, při němž přicházíme o „víru“ a nacházíme „sebe sama“.

Doporučené zdroje

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky
- Zákon České národní rady č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky

-
- Zákon č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv

-
- Zákon č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů
  - Zákon č. 111/2019 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o zpracování osobních údajů
  - Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů)

-
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
  - Zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních korporacích
  - Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)

-
- Zákon České národní rady č. 483/1991 Sb., o České televizi
  - Zákon České národní rady č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu
  - Zákon České národní rady č. 517/1992 Sb., o České tiskové kanceláři

-
- Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon)

-
- Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů
  - Zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o elektronických komunikacích)
  - Zákon č. 496/2012 Sb., o audiovizuálních dílech a podpoře kinematografie a o změně některých zákonů (zákon o audiovizuaci)
  - Zákon č. 132/2010 Sb., o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání a o změně některých zákonů (zákon o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání)
  - Zákon č. 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích

Manuál je nedílnou součástí nového vzdělávacího programu
Nová média a sociální sítě
který je vytvořen v rámci projektu financovaného z OP VVV:
„Informace pro rozvoj demokratické společnosti“,
reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_032/0008181.

Autor: Peter Mišúr

I | R
D | S

INFORMACE
V DEMOKRATICKÉ
SPOLEČNOSTI

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

